

Лоюк О. В.

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Черкаська область, Україна

До проблеми розвитку критичного мислення особистості

Пріоритетним напрямом реформування системи початкової освіти є оновлення її змісту, зокрема в початковій школі. Школа має готувати учнів до життя, що можливо через формування в школярів умінь критично мислити, працювати у команді, розв'язувати проблеми, самостійно шукати, аналізувати інформацію. Тому доцільно з'ясувати суть феномену «критичне мислення» і визначити окремі його характеристики.

Поняття критичного мислення досліджується у роботах Дж. Андерсон, К. Баханова, Дж. Браус, Д. Вуда, Р. Джонсона, С. Заір-Бека, Р. Енніса, Д. Клустера, А. Кроуфорд, В. Мисан, О. Пометун, Н. Поспєлова, Р. Стернберга, Л. Терлецької, С. Терно, О. Тягло, Д. Халперн та ін. Розглянемо думки окремих вчених.

На думку Д. Халперн, критичне мислення вирізняється зваженістю, логічністю і цілеспрямованістю; людина, яка мислить критично, використовує когнітивні навички та стратегії, які збільшують вірогідність одержання бажаного результату. Передумовами критичного мислення є готовність до планування, гнучкість, наполегливість, готовність виправляти свої помилки, усвідомленість, пошук компромісних розв'язань. Д. Халперн розкриває природу критичного мислення з точки зору його розвитку, в основі якого лежать навички критичного мислення – набір операцій, що дозволяють знайти шлях до мети, операції, що лежать в основі уміння робити логічні висновки, аналізувати аргументи, перевіряти гіпотези, схвалювати рішення, оцінювати вірогідність подій [4].

Вітчизняний педагог С. Терно характеризує критичне мислення як здатність використовувати певні прийоми обробки інформації, що дозволяють отримати бажаний результат; це вміння робити логічні умовиводи, приймати обґрунтовані рішення, оцінювати позитивні й негативні риси як отриманої інформації, так і самого розумового процесу. Здатність людини критично мислити ґрунтується на наявності в неї гарних дослідницьких навичок: спостереження (бачити і помічати властивості об'єкта); описування (зазначати, як об'єкт виглядає); порівняння (встановлювати подібності й розбіжності між об'єктами); оцінювання чого-небудь і порівняння з іншими речами; визначення (показувати чи доводити існування об'єкта); розпізнавання об'єкту як конкретної речі; асоціювання (розумово встановлювати зв'язок між об'єктами); з'єднання об'єктів за принципом їхньої взаємодії; узагальнення (робити висновки на основі наявної інформації чи фактів); прогнозування (передбачати, що відбудеться в майбутньому); застосування (використовувати у відповідності); отримання практичної користі від чого-небудь [3].

Критичне мислення дозволяє людині обмірковувати свої власні думки й причини появи тієї чи іншої точки зору. Це означає, що ми обдумуємо те, яким чином приходимо до власних рішень або розв'язуємо завдання, проблеми. Це означає також, що наші думки свідомо спрямовані на певну мету. Такі міркування та ідеї ґрунтуються не на упередженнях або забобонах, а на логіці, надійній і достовірній інформації, яка збирається з багатьох джерел. Коли людина думає критично, те *що* вона думає і *як* думає, завжди перебуває у фокусі її уваги, і коли вона бачить інший, і, можливо, кращий спосіб осмислення якогось завдання або проблеми, вона зацікавлено його вивчає.

Критичне мислення (за С. Заір-Беком) – це точка опори, природний спосіб взаємодії з ідеями та інформацією. Ми стоїмо перед проблемою вибору інформації. Необхідні вміння не тільки оволодіти нею, але і критично оцінити, осмислити, застосувати. Отримуючи нову інформацію, учні повинні навчитися розглядати її з різних точок зору, робити висновки щодо її точності і цінності. Сучасне життя встановлює свої пріоритети: не просте знання фактів, не вміння,

як такі, а здатність користуватися набутим; не обсяг інформації, а вміння отримувати її і моделювати; не споживацтво, а творення і співробітництво [1].

Особливостями навчального процесу у рамках будь-якого предмету, побудованого на засадах критичного мислення, є такі:

- у навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня;
- навчальний процес обов'язково організований як дослідження учнями певної теми, яке виконується шляхом інтерактивної взаємодії між ними;
- результатом навчання є не засвоєння фактів чи чужих думок, а вироблення власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення. Це дозволяє учням зрозуміти тонку взаємодію встановлених критеріїв та їхньої модифікації, що її може потребувати контекст;
- викладання (діяльність вчителя) у цьому процесі є стратегією постійної оцінки результатів з використанням зворотного зв'язку «учні – вчитель» на основі дослідницької активності вчителя в класі;
- критичне мислення потребує від учнів достатніх навичок оперування доводами та формулювання умовиводів. Сюди ж відноситься і здатність сприймати схеми і графіки у розв'язанні актуальних питань, знаходити та інтерпретувати оригінальні документи й джерела інформації, а також аналізувати аргументи та обґрунтовувати висновки міцними доводами;
- відповідальність вимагає, щоб учні були вмотивовані для обговорення проблем, а не намагались уникнути їхнього розв'язання. Вони мають працювати всі разом, щоб досягти спільного консенсусу, навіть якщо це «згода не погоджуватись». Така здатність до спільної праці, до співпраці є найважливішою умовою критичного мислення, оскільки вона підтримує діалог, спільну мету і взаємне вивчення цінностей [2].

Учні, які мислять критично, зазвичай вчать з інтересом. Навіть у важких інтелектуальних завданнях вони бачать можливості для навчання. Ці учні шукають шляхи застосування навичок критичного мислення, і, як правило, охоче їх використовують – в школі або у повсякденному житті.

Органічне включення технології розвитку критичного мислення в систему шкільної освіти дає можливість особистісного зростання кожного школяра.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заир-Бек С. И. Развитие критического мышления на уроке: Пособие для учителя / С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. – М. : Просвещение, 2004.– 175 с
2. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів / Проект «Читання і письмо для критичного мислення» / Адаптований переклад з англ. / Алан Кроуфорд, Е. Венди Саул, Самуел Метьюз, Джеймс Макінстер; за заг. ред. Олени Пометун, 2006 рік. – 303 с.
3. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії : [посібник для вчителя] / С. О. Терно. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2012. – 70 с.
4. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.: ил.